

Серебро М.В.

*Національний університет «Одеська юридична академія»
кандидат юридичних наук, доцент кафедри загальнотеоретичної
юриспруденції*

СПАДКОВІСТЬ ТА НОВИЗНА В ЕСТЕТИЦІ ДЕРЖАВИ

Розвиток загальнотеоретичної юриспруденції, посилення її гносеологічного потенціалу зумовлює вихід до нових граней осягнення права та держави. Таким чином, формуються якісно нові напрямки досліджень, одним з яких є вивчення естетичного виміру держави та її інститутів.

Право-державні явища загалом, так і конкретно право й держава зокрема, як і інші явища суспільного життя здатні викликати у людей естетичні емоції.

Естетичний вимір пізнання права й держави не є буквально дійсним, естетичність – це не пряме відображення дійсності, а її суб'єктне переломлення, яке відбувається через формування образу держави і права, їх оцінку з позицій «прекрасне – потворне», «гармонія – хаос», «високе – низьке», «героїчне – підступне» та ін.

Сьогодні все більше науковців констатують, що образність стає одним із визначальних елементів процесу пізнання «сучасності» в державі. [5]

Вперше сам термін «естетика» (від грецького *aisthetikos* – чуттєвий) ввів у вживання німецький філософ Олександр Баумгартен у своїй двотомній роботі «*Aesthetica*», опублікованій в 1750 – 1758 рр. У нього цим терміном позначена наука про нижчий рівень пізнання – чуттєвий, на відміну від вищого – логіки. Якщо логічні судження в його розумінні покояться на ясних виразних уявленнях, то чуттєві (естетичні) – на неясних. Перші – це судження розуму; другі – судження смаку. Естетичні судження передують логічним: їх предмет – прекрасне, а предмет логічних суджень – істина.

Вбачається, що сферу естетичного не зовсім вірно визначати як початковий етап пізнання. Так, піраміда Платона від нижчих шарів матеріального світу

виходить до ідеї прекрасного. [4, с. 115] Сама філософія І.Канта виникла тільки після того, як він виявив між природою («Критикою чистого розуму») і свободою («Критика практичного розуму») третій світ («Критика здатності судження», що є філософією смаку») – світ естетичного (прекрасного та звеличеного). [1, с. 20]

Краса і пов'язана з нею естетичність створюють свою власну дійсність, яка для свого існування нічого, крім себе самої не потребує, навпаки, дійсно існуюче в ній присутнє іррелевантно. В ідеалі естетика, як область гуманітарного знання аксіології та філософської антропології, покликана протистояти негативним тенденціям в культурі, що знижують «людське» в людині. Але іноді естетика стає інструментом, що служить для геть інших цілей.

Цікавим у цьому контексті виступає матеріал тоталітарних держав, у яких краса була явним чином поставлена на службу державному апарату. Прагнення до синтезу мистецтв впливає із самої сутності тоталітарної держави, з насильницької гармонізації всіх сфер життя, з вимушеної, а не природньої органічності елементів соціального цілого. [3] Але так, як схильність цілому в тоталітарному суспільстві не ґрунтується на реальній гармонійності, виникає величезна необхідність створення красивої видимості, тобто використання естетичних засобів для згладжування і приховування суперечностей, для помилкового твердження узгодженої цілісності, апофеозом якої і є ідея нації та відповідної їй держави.

Яскравим прикладом виявляється архітектурний напрямок монументалізму, що набув свого широкого розповсюдження в першій половині XX століття. Ганс Гюнтер пояснює поширення монументалізму насамперед в тоталітарних державах тим, що тоталітарна культура виражає себе передовсім у проекті держави, який стає естетичним проектом, витвором мистецтва. [2, с. 7] Для прикладу можна назвати такі пам'ятки, як «Батьківщина-мати» в Києві, «Робітник та колгоспниця» в Москві, будівля з'їздів націонал-соціалістичної партії в Нюрнбері тощо. Ці та багато інших архітектурних форм повинні були асоціюватися саме з величчю, красою та героїзмом держави, вселяти одночасно почуття страху і благовоління, показати велич «державної машини» та нікчемність «маленької людини».

Монументальність, однак, не обмежувалася архітектурою. Від неї як від центру це явище поширювалося на літературу, живопис і т. д. Ця тема не сходила зі шпальт радянських журналів сталінської ери, всюди були потрібні монументальні полотна і епоси.

Немало уваги приділяється естетичній складовій в діяльності інституту армії, величні паради з ідеально рівними рядами, яскрава форма та інші атрибути не несуть ніякого прикладного значення, але навряд хтось заперечуватиме їх ментальний ефект на публіку.

Друга половина XX ст. в культурі була загострено орієнтована на глобальну переоцінку цінностей, проголошену ще в кінці XIX ст., перш за все Фрідріхом Ніцше, але ще не до кінця реалізовану, особливо в сферах гуманітарних наук.

У тому числі ця переоцінка вимагає як збереження спадкових елементів естетики досучасної держави (державних символів, політичних ритуалів: інавгурації, присяги тощо), так і формування нових, характерних саме для сучасної держави, яка прагне бути естетичною у всіх різноманітних формах свого прояву на шляху досягнення гармонії з суспільством та індивідом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гулыга А.В. Эстетика Канта // Кант И. Критика способности суждения. Пер. с нем. – М.: Искусство, 1994. – 181 с.
2. Гюнтер Г. Тоталитарное государство как синтез искусств// «Соцреалистический канон». – СПб, 2000. – С. 7–15.
3. Гюнтер Г. Эстетика государства и трагедия смеха [Электронный ресурс] / Ганс Гюнтер. – 1992. – Режим доступа до ресурсу: http://ecsocman.hse.ru/data/757/596/1231/12-Hans_GYuNTER.
4. Коломиец Г. Г. Эстетика и категория «эстетическое» / Г. Г. Коломиец. // Вестник Оренбургского государственного университета. – 2005. – №7. – С. 115 С. 115–125.

5. Оборотов Ю. М. Современное государство: от образа к реалиям [Электронный ресурс] / Ю. М. Оборотов // Юридичний вісник. – 2014. – Режим доступа до ресурсу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urid_2014_6_3.